

5

Romos stoikas Seneka moko savo jaunąjį draugą Lucilijų labiau vertinti garbę nei malonumą. Stoikų išminčius – orus ir išdidus. Jo jau niekas nežeidžia, nes jis įveikė jausmus ir yra apimtas būsenos, kuri vadinama apatija.

*Pasaulyje viešpatauja būtinumas, kitaip tariant, negailestingas likimas. „Likimui niekad nėra per sunku ir neįmanoma“, – tvirtina Seneka. Jausmai žmogų apvergia: jis bijo likimo, smūgių, nelaimių, mirties. O išminčiaus protas atitinka pasaulinio **logo** (likimo) prigimtį. Todėl išminčius pajėgia suvokti, jog likimas neišvengiamas, ir ramiai pakelia jo smūgius. Nevergaudamas nei aplinkybėms, nei likimui, stoikas jaučiasi laisvas. Likimas įveikiamas dorybe. „Būtina pripažinti, – rašo Seneka, – jog didelių skirtumų esama ir tarp pačių išminties šalininkų. Vienas iš jų jau patobulėjo tiek, kad drįsta pakelti akis į likimą, bet neilgam, tuoj nuleidžia jas, apakintas per didelio blizgesio; kitas – tiek, kad gali keistis su juo žvilgsniais, jei jau pasiekė viršūnę ir yra kupinas pasitikėjimo“.*

*Spausdinamos Senekos knygos **Laiškai Lucilijui** ištraukos.*

Kol liga neaiški ir tik prasidėjusi, ieškome jai pavadinimo, o kai jau išsipučia pentinai ir abi kojos pasidaro dešinės, būtina pripažinti podagrą. Su ligomis, apimančiomis sielą, būna priešingai: kuo didesnis ligonis, tuo geriau jaučiasi. Nėra ko stebėtis, brangiausias Lucilijau. Kas nekietai miega, tas ir snausdamas mato vaizdus, tas kartais ir sapne supranta, jog miega, o kietas miegas išvaiko net sapnus, nugramzdindamas sielą į tokią gelmę, kad ji užmiršta pati save. Kodėl niekas neprisipažįsta savo ydų? Todėl, kad ir dabar jose skęsta. Sapną papasakos tik pabudęs žmogus, o ydas pripažins tik sveikstantis. Tad pabuskime, kad galėtume pasmerkti savo paklydimus! Tik filosofija mus pažadins, tik ji išblaškys sunkų sapną. Jai visas atsiduok. Tu jos vertas, o ji verta tavęs, pulkite vienas kitam į glėbį. Nuo visų kitų dalykų atsisakyk narsiai ir atvirai. Negalima studijuoti filosofijos prabėgomis. Jei susirgtum, nustotum rūpintis namų reikalais, apleistum teismo reikalus ir nemanytum, jog kas nors vertas, kad už jį laiduotum net palengvėjimo dienomis. Ne, visom dvasios galiom stengtumeis kuo greičiau išsivaduoti iš ligos. Kaipgi yra? Ar tu ir dabar ne tą patį turi daryti? Atsikratyk visko, kas tau trukdo, ir įgyk laiko kilniems apmąstymams: kas apsikrovęs reikalais, tas jo neturės.

Filosofija yra karalienė: ji skiria laiką, o ne tu. Ji yra ne pagalbinis dalykas, o svarbiausias, ji – valdovė, ir ji liepia nuolatos būti šalia. Kažkokiai valstybei, pasiūliusiai dalį savo žemių ir pusę visų savo turty, Aleksandras taip atsakė: „Aš atėjau į Aziją ne tam, kad imčiau, ką man duosite; jūs turėsite tai, ką aš paliksiu“. Tą patį filosofija sako kitiems užsiėmimams. „Ne aš imsiu likusį nuo jūsų laiką, bet jūs turėsite jo tiek, kiek aš jums jo paliksiu.“ Į ją nukreipk visas savo mintis, nesiskirk su ja, garbink ją. Greitai padidės skirtumas tarp tavęs ir kitų žmonių. Tu smarkiai pralenksi visus mirtinguosius, o dievai tave nedaug tepralenks. Tu klausai, kuo jie skirsis nuo tavęs? Jų amžius bus ilgesnis. Tačiau, garbės žodis, didelis menas viską sutalpinti laiko atkarpėlėje. Išminčiui jo gyvenimas toks pat ilgas, kaip dievui – visa amžinybė. Kai kuo išminčius ir pralenkia dievą: šis nepažįsta baimės dėl savo prigimties, o išminčius – dėl savęs paties.

Dieviškas silpno Žmogaus romumas – didelis dalykas. Net sunku patikėti, su kokia jėga filosofija atremia atsitiktinę prievartą. Jos kūno nesužeidžia joks ginklas, ji saugi ir tvirta. Kai kurias ietis ji atbukina nublokšdama tarsi lengvas strėles plačiu drabužiu, kai kurias atmuša ir paleidžia į tą, kuris buvo jas metęs. Lik sveikas.

Žinau, Lucilijau, jog tau aišku, kad niekas negali ne tik laimingai, bet ir pakenčiamai gyventi neužsiiminėdamas filosofija ir kad gyvenimą laimingą padaro tik tikroji išmintis, o pakenčiamą – jos pradai. Bet ir tai, kas aišku, reikia įtvirtinti ir kasdieniniais apmąstymais giliau įsikalti, nes dorus sumanymus daug sunkiau išsaugoti negu juos planuoti. Reikia būti atkakliam ir nuolatinėmis pastangomis kaupti jėgas, kol geri norai virs dvasios vertybėmis. Apskritai tau jau nereikia daugelio mano žodžių ar raginimų. Suprantu, kad esi daug pasiekęs. Žinau, iš kur plaukia tai, ką man rašai: nėra tai nei išgalvota, nei pagražinta. Tačiau pasakysiu, ką jaučiu: viliuosi, bet kol kas dar nesu tikras dėl tavęs. Noriu, kad ir tu tą patį darytumei: nėra pagrindo taip greitai ir lengvai pasitikėti savimi. Ištyrinėk save, iš visų pusių pažink ir stebėk save. Pirmiausia žiūrėk, ar pažangą darai filosofijoje, ar pačiame gyvenime. Filosofija nėra kiekvienam įkandamas ar parodai skirtas užsiėmimas. Ji slypi ne žodžiuose, bet darbuose. Ji skirta ne tam, kad kaip nors prastumtume dieną, kad iki šleikštumo neįkyrėtų nuobodulys.

Remdamasis tuo, ką tu man rašai, ir tuo, ką girdžiu, daug tikiuosi iš tavęs: tu nebėgioji ir nekeiti vietos, permainomis nedrumsti savo ramybės. Tas blaškymasis – ligūstos sielos požymis. Manau, kad pagrindinis sveiko proto bruožas yra sugebėjimas sustoti ir bendrauti su savimi. Tačiau žiūrėk, kad daugelio autorių bei įvairių knygų skaitymas nevirstų betiksliu klaidžiojimu ir blaškymusi. Ilgai vėta gaišti tik dėl didžiųjų protų, penint jais sielą, jei trokšti perimti ką nors, kas tvirtai liktų joje. Niekur nėra to, kas yra visur. Tie, kurie gyvena keliaudami, turi galybes svetingų pažįstamų, o draugų – nė vieno. Tas pats neišvengiamai ištinka tuos, kurie bičiuliškai neįsigilina nė į vieną iš didžiųjų protų, bet viską perima greitai ir skubėdami. Neduoda naudos, neteikia jėgų maistas, išspjautas vos tik įdėjus jį į burną, niekas taip nekenkia sveikatai, kaip dažnas vaistų kaitaliojimas, negyja žaizda, kai, ją gydant, bandomi vaistai, nesustiprėja augalas, kuris dažnai persodinamas, – taip visa, kas daroma prabėgomis, neduoda naudos. Knygų daugybė tik išblaško. Todėl, jei nepajėgi perskaityti tiek, kiek turi, pakanka turėti tiek, kiek gali perskaityti. „Bet, – paprieštarausi, – kartais aš norėčiau atsiversti tai vieną knygą, tai kitą.“ Išlepintas skrandis geidžia ragauti daug valgių, kurie, būdami įvairūs ir skirtingo skonio, užuot maitinę, gadina jį. Todėl visada skaityk vertingas knygas ir, panorėjęs kada prie kitų pereiti, vėl grįžk prie pirmųjų. Kasdien ieškok ko nors prieš skurdą, mirtį bei kitas negandas ir, daug ką peržiūrėjęs, išsirink vieną dalyką, kurį galėtum tą dieną perprasti. Aš pats taip ir darau: iš daugelio dalykų, kuriuos perskaitau, ką nors perimu. Antai šiandien Epikūro raštuose (mat esu įpratęs ir į priešų stovyklą pereiti, bet ne kaip perbėgėlis, o kaip žvalgas) štai ką radau: „Garbingas dalykas, – sako jis, – yra linksmas skurdas“. Iš tikrųjų tai nėra skurdas, jei jis linksmas. Skurdžius – ne tas, kuris mažai turi, bet tas, kuris trokšta daugiau turėti. Ar jam svarbu, kad dėžė kupina pinigų, kad lūžta klėtys, kad pilnos ganyklos ar kad gauna dideles palūkanas, jei jis trokšta svetimų, jei skaičiuoja ne tai, ką įgijo, bet tai, ką įgys? Klausiu, kokia turtų riba? Žemiausia – turėti tai, kas būtinausia, aukščiausia – tai, ko pakanka. Lik sveikas.

6

„Man iki šiol nebuvo lemta sutikti išminčiaus. Kad bent sutikčiau kilnų žmogų, ir tuo apsidžiaugčiau“, – sakė kinų išminčius Konfucijus. Jis aiškina, jog humaniškumas ir kilnumas ugdomi ritualais. „Sutik žmones

mandagiai, lyg priimdamas brangų svečią“, – mokė Konfucijus. Ritualai ugdo pagarbą hierarchinei pasaulio tvarkai. Kilnus žmogus pirmiausia gerbia pats save. Jo elgesys – stilingas ir pakylėtas. Išminčius moko teisingai gyventi – tam būtina pareigingumas ir teisingumas. Svarbiausia – gerbti vyresnius, o ypač – tėvus. „Nedaryk kitiems to, ko pats nenorėtum sulaukti. Tada nei valstybėj, nei tavo šeimoj nebus vaidų“, – teigė Konfucijus. Spausdinamos knygos **Apmąstymai ir pašnekesiai** ištraukos.

VI, 29. Konfucijus kalbėjo: „Laikykites saiko ir vidurio – tai didžiausia dorybė.

Ji tokia reta mūsų laikais.“

VII, 26. Konfucijus kalbėjo: „Man iki šiol nebuvo lemta sutikti išminčiaus. Kad bent sutikčiau kilnų žmogų, ir tuo apsidžiaugčiau.“

Mokytojas kalbėjo: „Man iki šiol taip pat nebuvo lemta sutikti tikrai gero žmogaus. Kad bent rasčiau tokį, kuris atkakliai šito siektų, ir tuo būčiau patenkintas.

Kaip galima atkakliai siekti Teisingo kelio, kai laikome esamu tai, ko nėra, kupinu tai, kas yra tuščia, kai skurdą vadiname pertekliumi?“

VI, 11. Konfucijus kalbėjo: „Koks išmintingas buvo Jen Hui! Jam pakakdavo dubenėlio ryžių, moliūgo žievės vandeniui pasisemti ir vargingo būsto – kiti žmonės tokio skurdaus gyvenimo neištvertų.

O Hui neprarado džiaugsmo. Koks jis buvo išmintingas!“

XVI, 8. Konfucijus kalbėjo: „Kilnus žmogus ypač jaučia pagarbą trimis dalykams:

Dangaus valiai, žymiesiems žmonėms ir išminčių žodžiams. Prastas žmogus nesuvokia Dangaus valios ir taip jos negerbia, jis nerodo pagarbos žymiesiems žmonėms ir niekina išminčių žodžius.“

I, 1. Konfucijus kalbėjo: „Kai mokaisi ir nuolatos tobulini save, argi tai nekelia pasitenkinimo?

I, 6. Konfucijus kalbėjo: „Jaunuolis šeimoje privalo gerbti tėvus ir jų klausyti. Sutikęs svetimą žmogų, turi elgtis taip, kaip jaunesnis brolis elgiasi su vyresniuoju – pagarbiai ir nuoširdžiai; tegul jis visiems būna sklidas meilės ir gėrio.

O jeigu jam dar liktų jėgų, tegul atsideda knygoms“.

VII, 20. Konfucijus kalbėjo: „Aš mokyta negimiau. Gerbiu senovę ir stropiai ją tyrinėju.“

VIII, 17. Konfucijus kalbėjo: „Mokykitės, tarsi bijotumėt, kad nieko neįgysit, tarytum būgštautumėt, jog prarasit žinias.“

VII, 33. Konfucijus kalbėjo: „Žiniomis ir išprusimu aš neatsilieku nuo kitų žmonių.

Tačiau kasdieniame gyvenime dar nesugebu elgtis kaip kilnus žmogus.“

VII, 37. Konfucijus kalbėjo: „Kilnus žmogus yra darnus, sklidas vidinės ramybės; o prastas žmogus – tarsi traukulių tampomas, jis visada jaučia stygių ir baimę.“

VII, 38. Mokytojas buvo malonus, bet griežtas, orus, bet netūžmingas; sklidas pagarbos ir vidinės ramybės.

XIII, 26. Konfucijus kalbėjo: „Kilnus žmogus – orus, bet ne pasipūtęs.

Prastas žmogus – pasipūtęs, bet stokoja orumo.“

II, 14. Konfucijus kalbėjo: „Kilnus žmogus su visais elgiasi vienodai, o prastas žmogus mėgsta draugiją, nori, kad jam kiti vadovautų.“

III, 7. Konfucijus kalbėjo: „Kilnus žmogus su niekuo nerungtyniauja.

Nebent lankininkų varžybose. Prieš varžybas jis nusilenkia.

Pasibaigus šaudymui, vėl nusilenkia ir atsisėdęs išgeria vyno. Tik tokios varžybos dera kilniam žmogui.“

VIII, 2. Konfucijus kalbėjo: „Mandagumas, nesaistomas ritualo, tampa įkyrus.

Atsargumas be ritualo virsta baikštumu, o drąsa – maištingumu ir griovimu.

Beatodairiškas atvirumas – užgaulus.

VIII, 5. Ceng Dzi kalbėjo: „Anksčiau turėjau draugą, kuris elgėsi taip:

jis buvo labai gabus, bet klausdavo ir tų, kurie buvo ne tokie gabūs.

Jis daug žinojo, bet mokėsi ir iš mažiau išmanančių.

Jis visada jautė savo ribas.

Būdamas sklidinas žinių, jis vis dėlto laikė save tuščiu.

Jeigu kas jį įžeisdavo, jis mažai tesijaudindavo.“

VI, 18. Konfucijus kalbėjo: „Jeigu žmoguje vyrauja prigimtis, o ne išprusimas, jis yra laukinis.

Jeigu išsilavinimas užgožia natūralią žmogaus prigimtį, tai jis virsta raštininko siela.

Tik tada žmogus yra kilnus, kai jo išprusimas ir prigimtis sudaro pusiausvyrą.“

IX, 25. Konfucijus kalbėjo: „Visada būk atsidavęs, ištikimas ir nuoširdus.

Nedraugauk su tais, kurie tavęs neverti.

Nebijok ištaisyti savo klaidų.“

